

HƏRDƏNBİR

Nəriman Nərimanov

Səçilmiş əsərləri
Felyeton

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

<http://www.kitablar.com>
<http://www.kitablar.org/>

(Öz ruznaməmdən)

25 iyul 1900

"Məndə" ixtiyar olsa idi, yeni törəyən "mühərrir"lərin məqalələrini qoymazdım qəzetələrdə çap olunsun. A kişi, heç bilməyirlər harada bişibdir, elə deyirlər: bir qaşığı da bura tök. Bundan əvvəl "mağıl" əlimiz-qolumuz açıq idi; "hər nə istəyir idin yazırdın", "hər nə bilirdin eləyirdin". İndi ağız açmaq, iş görmək olmur.... Bundan müqəddəm məqalə yazanda fikir-zad eləmirdim, ağzıma nə gəlirdi yazırdım, tək görsünlər ki, filankəs də yazır. Bəlkə axırda mühərrir cərgəsinə daxil olam. Bir əqidəm var idi, onun quyruğundan tutub o yana da çəkirdim, bu yana da. Heç kəsin də sözü yox idi. Məqalələrimi də oxuyurdular. Hətta bir neçə yerdə dalımca deyiblər ki, "mənim" bir azdan sonra böyük mühərrirlərin yerini tutmağa "ixtiyarım" olacaqdır.... Doğru, düşmənlərim də var, gözləri mənə götürmür. Bir neçəsi hətta mənə işarə ilə, yəni lap aşkara deyiblər:

"Allahı seversən, həmişəki peşəni əlinə al, teleqramları tərcümə et. Bizi bu cəfəngiyatdan xilas et.

"Zərəbə-yəzrub"un vaxtı deyil...." Ancaq "mən" bilirəm ki, bu sözləri qərəzyana deyirlər, gözləri götürmür. Ona görə belə boş sözlərə mən də qulaq asmıram. Vaxtı fəvt etməyib ağılıma gələnə yazıram. Mənim barəmdə deyilən sözlərdən ancaq "istifadə" edirəm.

Onu demək istəyirəm ki, bundan müqəddəm məqalə yazmaq çox asan idi. Nə yazırdın inanırdılar.... Ona görə də çox da fikir lazım deyil idi. Oradan-buradan ağzına nə gəlirdi, vururdun. İndi yox. İki gündə bir məqalə yazsan, yenə şükür elə. Çünki indiki məqalə çox fikir aparır. İndi əlinə qələm alanda deyirsən: xub, mən bunu bu tövr yazsam, filan mühərrir nə deyər, filan da bunu təsdiq edərmə? Ya filan da birdən irad yazdı.... Xülasə, istəyirsən bir şeyin barəsində yazasan axırda o şey özü yaddan çıxıb ancaq filanlar başında "cib-cib" cibbildəyir.

Axırda əlacın pozulub məsələni elə bir tövr düzəldirsən ki, üstünə düşəndə də cavab verməyə sözün olsun.

Məsələn: "Mənim əqidəm ilə erməni-müsəlman davasına əsil səbəb ermənilərdir. Bunlar istəyirlər Qafqazda padşahlıq bina etsinlər". Hər kəs nə fikirdə olur-olsun "mən" fikrimi dəyişməyəcəyəm. Bundan müqəddəm bu fikrimi aşkar da yaza bilirdim, ancaq indi yazmaq olmur. Nə bilim, deyirlər Rusiyada bir rus oğlu rus ki, özü də bilməm qrafmı, baronmu, yoxsa knyazmı ... ta budur ki, guya bu davaları salan və saldıran dövlət özü imiş. Doğru, məndən böyüklər də bu sözə inandılar. Amma mənim ağılım kəsməyir. Canım, elə şey ola bilməz. Lakin nə eləyəsən? Bu, indi mod olubdur. Bu məsələnin üstə firqələr əmələ gəlibdir: biri deyir dava salan ermənidir, o biri deyir, xeyr, "provakatorlar"dır. Ona görə bu "məsələ" barəsində bir şey yazanda gərək elə bir fənd ilə meydana gələsən ki, nə öz əqidənə bərəks olasan, nə də "provakatorlar"a düşmən adamların əllərinə bir dəstəvuz verəsən ki, səni "provakator"ların dostu hesab eləməsinlər.... Yəni demək istəyirəm, bu məsələləri qurdalayanda elə qurdalayasan ki, sonra ondan "istifadə" etmək olsun. Belə olan surətdə, əlbəttə, məqalələr yazmaq indi çətin olubdur, vaxt çox gedir: düz-düzünə indi daha demək olmaz. Gərək əyri-üyrü yollar tapıb "ürəyindəki" mətləbi bir növ ilə yetirəsən, üstü örtülü də olmuş olsa. "Mənim" əqidəmdə olanlar tez başa düşərlər, düşüb də "istifadə" edərlər. Özləri anlayanlar ki, indi daha o vaxt deyil. Birdən-birə demək olmaz: "provakator"-zad hamısı sözdür.... İnanmayınız, bunu yazanlar boşboğazlıq edirlər, yalan söyləyirlər. Siz öz "düşməninizi" gözdən buraxmayınız. Onun hərəkətlərinə yaxşı diqqət edib ondan "istifadə" ediniz....

Xeyr, belə sözləri indi demək olmaz. Deyibsən, bir də gördün yeni törəyən mühərrirlər yalançı pəhləvan kimi meydana fırlanıb düşdülər. A! Sən xərçəng kimi dalı-dalı gedirsən, deyib adını "xuliqan" qoydular. Bir az da acıqlarını tutdurdunsa, bir də gördün adını açdılar. Bu vaxtadək adın Arı bəysə, indi gördün utanmaz-utanmaz

dedilər: bu Arı bəy-zad deyil, bu filankəsdir. Yox, zəmanə çox xarabdaşıbdır, gərək politika ilə dolanasan və hər addımına diqqət edəsən. Çünki çox diqqət etdikcə çox da "istifadə" edəcəksən.

* * * * *

Bir para adam öz dərdini, fikrini, hissiyyatını bir balaca dəftərə yazıb saxlayır. Sonra, bir neçə vaxtdan sonra oxuyub keçən günləri yadına salır.

Böylə bir dəftərçəyə rusca "dnevnik", yəni ruznamə deyirlər. Haman ruznamədən mənim də var. Çoxdandır yazmışam. İndi "hərdənbir" haman "ruznamədən" yazacağam.... Mən indi ancaq başa düşürəm ki, köhnə müsəlman məktəbləri bizim uşaqların evlərini yıxır....

Neçə illər dizlərim qabara-qabara "Gülüstan"ı, "Bustan"ı və sonra "zərəbə-yəzrub" oxudum, əlimə bir attestat vermədilər. Sonra acığım tutub getdim rus şkoluna. Bir neçə ildən sonra doğru, zəhmət çəkdim sə də, bir böyük attestat da aldım....

Haman attestatın səbəbinə "mən" başladım rus əlifbasını özgələrə təlim etməyə....

Ah, bir babat dolanırdım. Amma hərdənbir "zərəbə-yəzrub"əyə itirdiyim vaxtlar, çəkdiyim zəhmətlər yadıma düşüb "ağlım" başımdan az qalırdı uçsun. Hərdənbir öz-özümə deyirdim: "Ah, nə olardı, əbəs yerə itən vaxtları, çəkdiyim zəhmətləri rus dili oxumağa sərf edəydim! İndi əlifba yox ki, rus dilində elmi-heyətdən, fizikadan, tarixdən, "siyasi" işlərdən dərs verərdim. Məvacib də çox alardım, dolanacağım da yaxşı keçərdi. Heç olmasa curlarımdan geri qalmazdım. İndi nə gündür mən çəkirəm?

Mənim taylarım "uxajivaniya" ilə məşğul olurlar, mən baxıram yana-yana.

Özümə də baxıram, onlara da: heç birindən "eybəcər" deyiləm. Onlar şaltay-baltay edəndə, mən əməlli-başlı rusca,
"söyləyirəm....".

Puşkinin, Lermontovun şerləri hamısı yadımdadır. "Bizim" bərişnalara da belə-belə şeylər xoş gəlir.... Hanı
bir özümü onlara göstərə idim!

Bu vaxtadək "mən" elə fikir edirdim ki, guya "uxajivat" eləməkdən ötrü gözəl sifət, ya rusca bilik lazımdır.

Xeyr, indi anlamışam ki, bunlar hamısı bir yana, pul da bir yana....

Pul! Pul! Pulsuz uxajivat olmaz, vəssalam!

Taylarımın dolanacaqlarına baxıb öz-özümə deyirəm: xeyr, bəs elə uxajivata mən davam gətirmərəm....

A kişi, belə də şey olar? Gecədə katatsiya, gecədə şişəsi 6-7 manatlıq
"Landış" ətri!....

Əlbəttə, "zərəbə-yəzrub"ə itirdiyim gözəl vaxtları rus dilinə, rus elmlərinə sərf etsə idim, mənim də cibim dolu
olardı....

Bu tövr fikirlər bir neçə vaxt mənə rahatlıq vermirdi. Niyə, nə səbəbə mən vaxtımı əbəs yerə puç etdim, deyib
dərdimi ürəyimdə gizlədirdim....

Heç bir ümid yeri görünməyir idi. Bəlkə də, görünür idi ki, amma mən anlamırdım.... Özgələr də deyəndə cavab
verirdim: o sizin xam xəyalınızdır, heç elə şey olmaz....

Ay keçdi, il keçdi havada təgyir göründü. Yaydan sonra payız gələrkən
"bahar" iyisi gəldi.... Zəmanə dəyişilirdi....

O şey ki, yuxuda görsəydim inanmazdım, indi açıq halətidə görürəm, hiss edirəm.... Ömrümdə eşitmədiyim sözləri

eşidirəm.... Svoboda, demokrat, sosializm, nə bilim, daha nə!

Həqiqət, əvvəl qulaqlarım taq-taq taqqıldayırdı. Sonralar yavaş-yavaş bu sözləri öyrəndim. Kimi sözü yoldaşlarım türkcə bəyan edirdilər, kimisini də lüğətlərin vasitəsilə öyrənirdim.... Bir azdan sonra görürəm, a kişi, bu sözlərin hamısını ərəbə, farsa tərcümə etmək olar....

Ah, yaxşı əlimə düşübsən!

"Gülustan"ı, "Bustan"ı, "zərəbə-yəzrub"u, görünür, əbəs yerə oxumamış imişəm....

İndi dayan! "Bizim küçədə də bayram olarmış!" "Zərəbə-yəzrub"un vaxtı gəlibdir!

Mən başladım yavaş-yavaş "qulaq taqqıldadan" sözləri ərəbə-farsa tərcümə etməyə.... Onu da bilirdim ki, bu sözlər bir neçə adama lazım olacaqdır. Bir gün bir balaca tərcümə edib "haman" sözlərdən də qatışdırıb qoydum qoynuma.

Öz qəza yoldaşlarımdan biri rast gəlib deyir: filan "kantorda" ruscadan türkə tərcümə edən lazımdır. Ancaq ərəb-fars dərsi də gərəkdir ola. Yaxşı da məvacib verirlər. Bu əhvalatı eşidib "kantora" getdim. Kantor sahibi mənə baxıb:

"Ah, "zemlyak", xoş gəlibsən", dedi.--Nə var, nə yox?

"Sağlığın. Eşitmişəm sizə bir mütərcim lazımdır."

"Bəli, bəli çox gözəl! İstəyirsənsə gəl işlə...." Mən səni yaxşı tanıyıram. Sən əhli-savadsan. Məvacib də bu qədərdir. Ancaq sonradan artacaqdır....

"Mən razıyam"--deyib, qoynumdakı kağızı çıxartdım.--İstəyirsiniz baxınız, böylə tərcümə yararmı?

"Zemlyakım" ağzını turşudub dedi:

"Xeyr, böylə şeylər bizə lazım deyil...." Bizim "kantor" üçün gərəkdir teleqramları tərcümə edəsən.... Axır vaxt teleqramlarda çətin sözlər rast gəlir, müsəlmanca hər adam tərcümə edə bilməyir....

Xülasə, mən qulluğumu başladım.... Getdikcə gördüm "zərəbə-yəzrub"u mənə kömək edir.... Teleqramları çox sanlıqla tərcümə edirdim.... "Kantor" sahibi məndən razı idi. Özü çox iş görən idi, iş görəni də sevərdi. Mən də bunu bilib ciddü-cəhd edərdim....

Bu minval ilə bir neçə vaxt keçdi. Məndən savayı qeyri işləyənlər də var idi. Hərənin özünə görə işi var idi. Biri hesab çəkərdi, biri gələn kağızlara cavab yazardı, biri "kantor"lara tövrbətövr kağızlar göndərərdi.

İttifaq belə düşdü ki, sahibimiz gərək bir neçə günün ərzinə qeyri şəhərə gedə idi. Məni çağıraraq dedi:

"Mən gərək gedəm, sən görürəm yaxşı işləyənsən, çox səy edirsən. Təvəqqe edirəm "kantor"un işlərinə yaxşı baxasan. Hamı "yazıya" dair işləri sənə tapşırıram.... Göndərilən kağızı nəzərdən keçirib, mənim yerimə qol qoyarsan, özgəyə ümid bağlamıram, onlar kəmsavaddırlar...."

Mən bu əhvalata sevindim. Niyə də sevinməyim? "Zərəbə-yəzrub"u olmasaydı, bu mərtəbəyə çatmazdım.... Xeyr! Görünür, vaxtımı əbəş yerə fəvt etməmişəm, indi başa düşürəm ki, yenə rus učitellərimdən biri deyərdi: "Vremya denqi", yəni vaxt puldur.

Bəli, xozeynimi yola saldım.

Ən əvvəl xozeynimin otağına köçdüm ki, qeyri yoldaşlardan heç olmasa seçilim. Ondan savayı, gizlin söhbəti onlar ilə yoldaşların arasında oturub etmək olmaz. Xülasə, tövrbətövr səbəblər var idi.... Sonra başladım yazılan kağızları nəzərimdən keçirtməyə. Oxuyub, düzəldib qol çəkirdim. Öz işimi də görürdüm. Ancaq bilmirəm nədənsə, öz işim özümə

birdən-birə xoş gəlmədi. Bir az da çətin oldu. Həmi kağızları oxuyub qol çəkimi, həmi də öz işimi görüm! Yox, xozeynin yerini belə dolandırmaq olmaz. Ondan savayı, gördüm hərgah bir "zərəbə-yəzrub"u ilə məşğul olsam, beynim çox tez paslanacaqdır. Nə tövr eyləyim? Daha nə fikir yeri var? Hamı ixtiyar məndə, nə istəsəm edərim. Öz işimi qulluqçuların birinə mühəvvəl edim ki, beynim bir az rahat olsun....

Bu vaxtadək yoldaşlarım yazan kağızları oxumurdum, çünki işim çox-çox idi.

Oxusam da, anlamırdım. İndi bir az pəhat olub yazılan kağızları diqqətlə oxuyurdum....

Bir gün yoldaşlarımdan, yəni mənə tabe olanlardan biri bir "kağız" gətirib dedi: bu kağıza gərəkdir ki, cavab yazıla.

Kağızı oxuyub gördüm bir qeyri "kantör" bizim hesabımızı yanlış salıb, yazır, guya bizim "Kantör" bir səhv buraxıbdır.... Haman səhv də, guya mənim tərəfimdən olubdur. Bir az fikrə gedib dedim: bu kağıza mən özüm cavab yazaram.

Başladım fikir etməyə.... Gördüm xeyr, bir şey çıxmır.

Mən görmüşdüm qeyrilər bir şey yazanda saçlarını yolurlar, durub otaqda gəzinirlər. Mən də başladım gəzinməyə, başımın saçını yolmağa. Xeyr, heç bir şey çıxmır.

A kişi, nə yaman imiş vərmiş etmədiyin şeyi birdən-birə başlamaq. Teleqram olsaydı, indi yüzünü yazmışdım. Yox, hər halda gərək bu kağıza cavab yazam. Yoxsa xozeyin bilsə ki, cavab yazmamışam, fikir edər ki, mən bir teleqramdan başqa özgə şey yazı bilmirəm.... Yox, gərəkdir, öyrənəm, zəhmət çəkəm, bəlkə bir şey oldu. Bəli, axşam evə gəldim, qələmi əlimə götürüb başladım kağıza cavab yazmağa. Çalışdım, çabaladım, axırda bir tövr düzəltdim. Səhər kantora gətirib verdim üzünü götürsünlər və lazım olan adama göndərsünlər. Doğrusu, kağızı göndərməmişdən

müqəddəm ürəyimdən keçdi ki, yoldaşlarımın birindən soruşam kağız qaidəsində yazılıbdır ya yox. Sonra fikir etdim, xeyr, lazım deyil. Çünki yoldaşım belə fikir edər ki, guya mən bilmirəm, ondan xəbər alıram. Bir də nə lazım düşmüşdü. Kağız mənim təsəvvürümə görə çox yaxşı yazılmışdı. Nə isə, kağızı göndərdim. Sabahısı bir də görürəm ki, mən göndərdiyim kağızın cavabı gəlibdir. Bizim hesabımızı yanlış edən "kantor"un xozeyni yazır: sizin xozeyniniz, gəlməsə, kağızınıza cavab göndərilməyəcəkdir.

Bu əhvalat məni təşvişə saldı. Necə ki, xozeyin gəlməsə? Mən xozeynin yerini dolandırırım. Xozeyin, mən. Təfavütü nədir? Yox, bu işi belə qoymaq olmaz. Mən götürüb yenə də bir cavab yazıb, anlatmaq istəyirəm ki, ona-buna ağılı getməsin, bilsin ki, yazan mənəm. "Kağızın" cavabı yenə gəlir: bizim "kantor", "sizə" cavab verməkdən çəkinir.... İnşaallah, xozeyniniz gələr, özümüz danışarıq.

Mən yenə "anlamırdım", ancaq gördüm yoldaşlarım bu kağızı oxuyanda bir "mənə" baxdılar, bir də əlimdəki "qələmə", güldülər, irişdilər....

Ancaq onda anlamışam ki, "kantor" "mənimlə" bəhs etmək istəmir. Heç bilirsiniz bu əhvalat mənim övqatımı necə təlx etdi? Hələ indi də yadıma düşəndə övqatım təlx olur. Budu ha, yazıb qurtara bilməyirəm....

İnşaallah övqattəlxlik rəf olandan sonra söhbət edərik.

* * * * *

"Mənim" işim necə olacaqdır?

Vaxt var idi, gecələr mən də kluba gedərdim. Gündüz çəkdiyim zəhmətdən sonra orada yornuq alardım.... Sonra zamanə dəyişirildi. Erməni-müsəlman davası araya gəldi.... Sonra bu sosialistlər iğtişaş saldılar.... Bundan müqəddəm gecələr küçələrdə "gecə quşları"na rast gəlirdik. İndi "gecə quşları"nın yerinə qazaqlara, saldatlara rast gəlirsən. Bundan müqəddəm sən "gecə quşları"na deyərdin: "Yavaş get madam, bir sözüm var, pojaliska, hərgah qorxursan ötürüm....".

İndi qazaqlar, saldatlar deyirlər: "pastoy", "astanavis", nə bilim daha nə. Sən də qulaq asıb durursan. Gəlir axtarır, "iylir". Bir şey tapdısa, xoş halına. Əlindən alıb buraxır. Tapmadısa, "uçastok paydom" deyib boynunun kökünə də qaşov çəkəcəkdir. İş nə tövr düşübsə, rusun qazağından, saldatından qorxan kimi heç kəsdən qorxmuram. İstər beş-altı qoçu dalımca gəlsinlər, heç birindən qorxan deyiləm. Amma rus qazağını beş addımda görəndə "afatım" alınır. Nə isə, bir qorxudur canıma düşübdür. Əvvəl qazağın qarnının ağrısını bilməyirdim, özümü böyük zəhmətlərə salırdım. Rusca bilməyə görə "kakoy takoy prava imeyeş" deyib sual-cavab edirdim. Amma qazaq yenə də "paydom-paydom" deyib uçastoka sürüyürdü. Elə ki, uçastoka yavuqlaşırıq, qazaq "nu, stupay çort", deyib buraxırdı....

Bu işə mən təəccüb edirdim. A kişi, bu nə olan işdir. İki verst məni sürüyə-sürüyə aparıbdir, indi beş addım qalanda "nu, stupay çort", deyib buraxır. Təəccüb burasıdır ki, indi mən buna deyirəm "paydom", bu gəlmir....

Bir neçə belə ittifaqdan sonra cənab qazağın qarnının ağrısını bildim: tapança tapdı, xoş halına, tapançanı alıb buraxacaqdır. Tapança tapılmasa, gərək "na vodka" verəsən, yoxsa, uçastoku bəhanə gətirib küçələri gəzdirəcəkdir.

Bu əhvalatı biləndən sonra indi qazaq özü də gəlməsə, özüm çağırıram: "zemlyak, na" deyib bir boğma verirəm, tainki

məni dindirməsin....

Belə zəhmətlərdən sonra daha gecə vaxtı mən küçəyə çıxarammı, daha kluba gedərəmmi?!....

Həqiqət, getməsəm də olmayır. Evdə oturub nə iş görüm? Kimin qeybətini eləyim? Axırda fikrimə bir yaxşı iş düşdü. Neçə illərdir mən ruznamə yazırdım. Necə ki, keçən dəfə dedim, öz fikrimi, hissiyyatımı orada özüm üçün qələmə götürürdüm. Heç kəs də oxumasa, özüm oxuyub ləzzət alırdım. Ancaq əhvalat az olmağa görə həftədə bir, ayda bir yazırdım....

Xub, indi ki, əhvalat çoxdur, niyə yazmayım? Evdə oturub belə fikirdə olarkən qonşum Kərbəlayı bəy Hacıbəyovdan bir kağız aldım. Kağızda qonşum yazır:

"Cənab Arı bəy, sizdən təvəqqe edirik bizim məclisə təşrif gətirəsiniz". Mən durub getdim. Cənab Kərbəlayı bəy qabağıma çıxıb bir otağa apardı. Otağa daxil olub gördüm ona qədər adam bu otaqda oturub çay içir. Kimi çirt çubuq çəkir, kimi qəlyan xoruldadır, kimi əlində təsbeh oynadır.... Məni görəndə, buyurunuz, Arı bəy, buyurunuz, deyib yuxarı başa apardılar. Qayda üzrə hamının bir-bir gözlərinə baxıb görüşdük.

Cənab Kərbəlayı bəy bir azdan sonra başladı:--Cənab Arı bəy! Neçə ildir biz qonşuyuq, sizi belə ertədən evə gələn görməmişəm. İndi neçə vaxtdır görürəm şamlar yananda evə gəlibsiz. Sizə nə əcəb, evdə "skuçna", yəni küsvətlə keçmir?

"Nə edim Kərbəlayı, indi zəmanə dəyişibdir. Doğrusu, qorxudan evə tez gəlirəm."

"Belə olan surətdə biz sizdən təvəqqe edirik hər axşam bizə təşrif gətirəsiniz. Çünki bizim otaqda necə ki, indi görürsünüz, hər axşam məclis var. Danışırıq, söhbət edirik.... Siz oxumuş adamsınız. Taza xəbərlərdən-zaddan bizə söylərsiniz. İndi allaha şükür, qəzetələrimiz var, olardan bizə məlumat verərsiniz...."

Xülasə, mən razı oldum. O gecə erməni-müsəlman davasından bir az söhbət edib dağıldıq. Getdim evə. Öz-özümə fikir etdim ki, bu yaxşı iş oldu. Mən indi hər gün ruznaməmdə yazdığım şeyləri onlara oxuyaram.

İndi ikinci ildir haman məclisdə öz ruznaməmi oxuyuram. Çox huş-kuş ilə qulaq asırlar. Keçən aylarda Rusiyada iğtişaş artıq şiddət etməyə görə mən fikrimi bir az dəyişdirdim. Siyasi məsələlər barəsində yazırdım. Bir neçə gecədən sonra əhli-məclis gördüm deyir: cənab Arı bəy, təvəqqe edirik belə məsələləri qoyasınız qalsın. Bizim nəyimizə lazım Rusiyada nə iş görürlər. Bizə erməni-müsəlman məsələsindən yazınız, söhbət ediniz. Bəli, mən yenə başladım ruznaməmi bu barədə doldurmağa.... Sonra belə oldu ki, bir az sakitlik oldu. Daha oradan-buradan teleqramlar gəlmədi. Çarəsiz qalıb oradan-buradan düzəldirdim. Bir məqam oldu ki, dedilər ermənilər müsəlmanlar ilə barışdılar. Mən fikrə getdim. Xub, belə olmuş olsa, Kərbəlayı qonşumun məclisində nə oxuyacağam? Bir gecəlik də əhvalat hazırlayıb getdim. Əhvalatı oxuyandan sonra əhli-məclisdən biri dedi:

"Cənab Arı bəy, indi dum-dum deyirlər o necə olan şeydir?"

Mən cavab verdim ki, bəli, o da lazım olan əhvalatdır. İstəyirsiniz sabahdan o barədə oxuyaram. Hamı razı oldu.

Başladım ruznaməmi dum əhvalatı ilə doldurmağa, dilli-dilsiz dum vəkillərini meydana çəkməyə. O qədər bunların qulaqlarını doldurdum ki, özləri sonra dedilər:

"A kişi, bu "Kəlilə Dimnə" nağılına oxşadı...." Bunlar keçər gedər. Ancaq indi dum bağlandı. Erməni-müsəlman məsələsi də hələ bir az yatıbdır. Məclis də məndən xəbər-məbər gözləyir. Nə barədə yazacağam? "Mənim işim" necə olacaqdır? Nə barədə söhbət olsa, gələn səfər məlum edəyəm.